JE DISKUSE O ZAVEDENÍ EURA V ČR STÁLE AKTUÁLNÍ?

MOJMÍR HELÍSEK

Abstrakt

Finanční krize a hospodářská recese zkomplikovala plnění podmínek přistoupení k eurozóně, konkrétně zejména kritéria rozpočtového deficitu. Zavedení eura se tím objektivně oddálilo. Euro však nelze odmítat s argumentem, že vede ke zvyšování deficitu veřejných financí nebo že neumožňuje stimulaci exportu. Hlavním důvodem pro přijetí jednotné měny zůstávají rostoucí propojenost české ekonomiky s ekonomikou eurozóny a potřeba stabilního kurzu. V tomto smyslu je diskuse nad brzkým zavedením eura stále aktuální.

Abstract

The financial crisis and economic recession complicated a filling of terms of accession to the euro area, especially budget deficit criterions. Implementation of euro has been objectively put off. It´s impossible to reject euro with argument that it cause a deficit of public finances or that it doesn´t allow a stimulation of export. Main cause for euro assumption stays increasing connection between Czech economy and euro area economy, and a need of stable exchange rate. In this sense the discussion about early euro implementation is still actual.

Klíčová slova

euro, eurozóna, konvergenční kritéria, stabilita měnového kurzu, měnová krize

Key words

euro, euro area, convergence criteria, exchange rate stability, currency crisis

Úvod

Povinnost nahradit národní měnu eurem vyplývá ze samotného členství ČR v Evropské unii, bez ohledu na to, že nemáme stanoven plánovaný termín zavedení eura (původní termín k 1. 1. 2010 byl zrušen v říjnu 2006). Ani současná vláda nehodlá bližší datum zavedení eura stanovit.

Z čeho pramení odmítavý postoj k euru? Všeobecně známé jsou problémy s plněním maastrichtského kritéria rozpočtového deficitu. Euro navíc propadá v oblibě mezi veřejností. Často bývá spojováno s fiskálními problémy řady zemí eurozóny. Národní měně bývá naopak přisuzován příznivý vliv možné stimulace exportu. Stává se tím debata o potřebě brzkého zavedení eura v ČR zbytečnou? Tento článek se snaží poukázat na to, že finanční krize a hospodářská recese sice oddálila splnění podmínek, nutných pro zavedení eura, nezměnila však nic na očekávaných přínosech zavedení eura. Potřeba jeho brzkého zavedení je tudíž stále aktuální.

1. Nedůvěra k euru v ČR

Vláda vyjádřila své odmítavé stanovisko k euru v prohlášení svého premiéra Petra Nečase v květnu 2011. Má k tomu dva důvody: jednak nesplňujeme kritéria pro vstup do eurozóny, jednak považuje vláda za výhodnější mít nezávislou měnu s volným kurzem. [1] Prezident ČR Václav Klaus se dokonce obrátil na podzim r. 2010 na vládu s návrhem, aby ČR ve věci eura vyjednala výjimku podobnou té, jako mají Velká Británie či Dánsko, což však předseda vlády odmítnul. [2] Také postoj České národní banky, vyjádřený názorem jejího představitele Miroslava Singera v červnu 2010, k brzkému zavedení eura je jednoznačně odmítavý. Důvodem je zhoršení rozpočtové pozice ČR. [3]

S těmito názory korespondují i postoje veřejného mínění k zavedení eura v ČR. Většina obyvatel ČR se stavěla k zavedení eura příznivě až do jara 2008, poté stoupenců „pro euro" silně ubylo (Tab. 1). ČR patří mezi země s nejnižší oblibou eura, nižší byla na podzim 2010 pouze ve Velké Británii (17 %) a Švédsku (37 %).

Tab. 1: Průzkum Eurobarometru: Jste pro jednotnou měnu euro?

	pro			proti			neví		
	jaro 2006	jaro 2008	podzim 2010	jaro 2006	jaro 2008	podzim 2010	jaro 2006	jaro 2008	podzim 2010
Průměr EU	59	60	58	34	33	35	7	7	7
ČR	57	53	41	36	42	55	7	5	4
SR	63	66	89	31	30	10	6	4	1

Zdroje a poznámky:
Eurobarometer 65 (2007), pp. 131, 313. EU 25, EZ 12. Průzkum proběhnul III – V 2006, uveřejněn byl v lednu 2007. V CŘ odpovídalo 1 068 respondentů.
Eurobarometer 69 (2008), pp. 19, 20, Annex p. 143. EU 27, EZ 15. Průzkum proběhnul III – V 2008, uveřejněn byl v únoru 2011. V CŘ odpovídalo 1 014 respondentů.
Eurobarometer 74 (2011), p. 60, Annex p. 78. EU 27, EZ 16. Průzkum proběhnul XI 2010, uveřejněn byl v únoru 2011. V CŘ odpovídalo 1 024 respondentů.
Průzkum byl realizován konsorciem Taylor Nelson Sofres a EOS Gallup Europe.

Podle průzkumů domácích agentur je obliba eura v ČR ještě nižší:

- Podle agentury STEM bylo pro zavedení eura v lednu 2011 pouze 22 % dotázaných.[4]
- Podle agentury SANEP to bylo v březnu 2011 pouze 19,9 %. [5]
- Podle Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM) bylo v dubnu 2011 pro zavedení eura 21 %. Jde o nejnižší oblíbenost jednotné měny od r. 2001, kdy byl průzkum zahájen (nejvyšší oblíbenosti bylo dosaženo na podzim 2003, a to 58 %). [6]

[1] Došlo k tomu na Evropském ekonomickém kongresu v Katovicích (http://www.financninoviny.cz/tisk_clanku_view.php?id=638238&BACK=/eu/zpravy/necas-rozhodnuti-o-prijeti-eura-bude-ekonomicke-ne-politicke/638238)
[2] http://www.financninoviny.cz/zpravy/vyjednat-s-eu-vyjimku-na-euro-by-slo-podle-necase-tezko/561886
[3] Prohlášení při nástupu do pozice guvernéra (http://www.financninoviny.cz/zpravy/klaus-jmenoval-guvernerem-cnb-miroslava-singera/492769&id_seznam=6372)
[4] Podpora zavedení eura v ČR klesá - tisková informace z výzkumu STEM Trendy 01/2011 (výzkumu se zúčastnil reprezentativní vzorek 1 245 obyvatel ČR). http://www.stem.cz/clanek/2114
[5] Evropská unie – výzkum společnosti SANEP, březen 2011 (vzorek 10 081 obyvatel ČR). http://www.sanep.cz/sid=35dc1f7ed233b3b41155fa3d15c9081d/pruzkumy/evropska-unie-2

K tomuto odporu vůči euru dochází přesto, že ze strany EU existují jasné projevy zájmu o začlenění ČR do eurozóny. Konkrétně v září 2010 byl předseda české vlády osloven německou kancléřkou s výzvou přijmout euro (stejně tak byl osloven také polský ministerský předseda). [7]

2. Mýty a skutečnosti okolo eura

Argumentaci k odmítání eura je možno považovat za racionální, pokud poukazuje na **dočasné obtíže** při splnění podmínek zavedení eura. Finanční krize a na ni navazující hospodářská recese skutečně **zkomplikovala plnění podmínek**, nezbytných pro přijetí eura. Zavedení jednotné měny se proto z tohoto hlediska (bez ohledu na politickou vůli) **objektivně oddálilo**.

Konkrétně jde o splnění kritéria deficitu veřejných financí. Splnění tohoto kritéria odhaduje vláda České republiky až v roce 2013 (Tab. 2). Vyplývá to ze skutečnosti, že 2. 12. 2009 obnovila Komise s Českou republikou proceduru při nadměrném schodku. Komise doporučila roční snižování deficitu o 1 % HDP a deficitu 3 % tak má být dosaženo do r. 2013.[8] V opačném případě hrozí omezení přílivu finančních prostředků z fondů EU.

Kritérium veřejného dluhu je plněno, i když poměr dluhu k HDP rychle narůstá. Podle programového prohlášení vlády ze 4. 8. 2010 by však mělo být v r. 2016 dosaženo vyrovnaného rozpočtu a veřejný dluh by se tudíž měl začít snižovat. Jde o jeden z pěti hlavních úkolů, které si vláda vytýčila. [9]

Tab. 2: Kritérium udržitelnosti veřejných financí v ČR (hodnocení 2010)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Deficit soustavy veřejných financí (v % k HDP)							
Kritérium	-3,0	- 3,0	- 3,0	- 3,0	- 3,0	- 3,0	-3,0
ČR	- 0,7	- 2,7	- 5,8	- 5,1	- 4,6	-3,5	-2,9
Veřejný dluh (v % k HDP)							
Kritérium	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0
ČR	29,0	30,0	35,3	39,3	42,1	42,9	43,3

Pramen: Assessment, 2010, s. 11 – 12.
Poznámky: 2010 – 2013 výhled.

Odlišným typem argumentace je však interpretovat jednotnou měnu jako zdroj ekonomických problémů zemí eurozóny, tím tuto měnu zpochybňovat a tím také přímo nebo nepřímo usilovat o odsunutí jejího zavedení. Jde o mýty, které lze rozdělit do dvou skupin:

- euro je příčinou vysokého veřejného zadlužení,
- euro neumožňuje prosadit znehodnocení kurzu, ke které by mohlo dojít v případě národní měny, a tím neumožňuje stimulovat export dané země.

[6] CVVM – Občané o přijetí eura (duben 2011). 979 dotázaných.
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101149s_pm110516.pdf
[7] Týden.cz (http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/cesko/merkelova-navrhovala-necasovi-aby-ceska-republika-prijala-euro_188415.html)
[8] European Commission (2010). Technical Annex, p. 41.
[9] http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf

Vina ohledně **veřejného zadlužení** bývá euru přičítána v následujících směrech: [10]

1) Euro tím, že odstraňuje kurzové riziko, podporuje nadměrné zadlužování veřejných financí.[11] Kdyby mělo Řecko drachmu, kurzové riziko by zmírňovalo ochotu investorů a nedošlo by k tak velkému veřejnému zadlužení.
2) Nízké úrokové sazby v eurozóně stimulovaly dlužníky k nadměrnému vládnímu zadlužování. Samostatná národní (řecká nebo portugalská) měnová politika s vyšší inflací i vyššími úrokovými sazbami by nadměrnému zadlužení zabránily.
3) Jednotná měna, spojená s nízkými úrokovými sazbami, umožnila úvěrovou expanzi bankovního sektoru (konkrétně v případě Irska). Následoval vznik úvěrové bubliny a její splasknutí, na což reagovala irská vláda garancí bankovních závazků. Tím došlo k vyostření irských rozpočtových problémů.

Kurzové riziko bylo zavedením jednotné měny skutečně podstatně zmírněno, riziko nesplácení úvěrů však nebylo nijak dotčeno. Totéž platí pro stimulaci k úvěrům nízkými úrokovými sazbami. V případech Řecka a Portugalska selhala jednak fiskální zodpovědnost vlád, jednak schopnost investorů riziko vyhodnotit, nikoliv euro. V případě Irska selhala soudnost při vládních garancích, nikoliv jednotná měna.

Ještě více pochybnou je argumentace ve prospěch samostatných národních měn jejich možnou **devalvací, vedoucí ke stimulaci exportu**. Zde je možno vznést následující námitky:

1) Hlavními cestami zvyšování konkurenceschopnosti vůči zahraničí by měly být kvalitativní charakteristiky produkce, snižování výrobních nákladů, podmínky dodávek apod., nikoliv zlevňování exportu díky znehodnocenému měnovému kurzu.
2) Konkurenční devalvace jedné měny by nutně byly následovány devalvacemi jiných měn. Výsledkem by byly soutěživé devalvace, vedoucí k měnovým krizím slabších měn s následnými dopady do jejich reálné ekonomiky, s dopady sociálními a politickými.

Ve skutečnosti euro přispělo ke zmírnění nestability. Strategický dokument Evropské komise *Evropa 2020*, který hledá východiska a ponaučení z finanční krize a hospodářské recese, připisuje v tomto směru jednotné měně velký význam: „V členských státech, které používají jako svou měnu euro, působí společná měna jako cenný štít proti otřesům směnných kurzů.“[12]

Podobně konstatuje stabilizující vliv eura také Mezinárodní měnový fond, konkrétně jeho bývalý generální ředitel D. Strauss-Kahn:

- kurz eura vůči dolaru sice také občas podléhá silnějším výkyvům, ty však zdaleka nedosahují intenzity měnových krizí, což by (implicitně vyjádřeno) hrozilo v případě samostatných národních měn,
- místo apreciace eura by došlo k apreciaci německé marky, která by však byla mnohem silnější; následoval by politický a podnikatelský tlak na devalvace měn zemí, napojených na marku,

[10] Takto argumentuje např. P. Kohout (2011).
[11] Na tento mýtus upozorňuje O. Dědek (2010).
[12] Commission of the EC (2010), p. 24.

- možnost změny parit by vedla ke stahování kapitálu z těchto rizikových zemí, následoval by růst rizikových prémií a úrokových sazeb a zpomalení ekonomického růstu,
- tam, kde by devalvace byly provedeny, by došlo k inflačním tlakům.

„Je proto nesporné, že euro přispělo ke stabilitě svých členských zemí během této krize.“ [13]

Pozoruhodné je, že s eurem je spokojeno 68 % obyvatelstva eurozóny (podzim 2010), přičemž tato spokojenost roste (na jaře 2006 dosahovala 65 %, o dva roky později 67 %).[14] Největší oblibě se euro těší na Slovensku, a to s výrazným nárůstem této obliby. Rostoucí obliba eura v zemích, které mají praktické zkušenosti s jeho fungováním, je nepřímým svědectvím přínosu jednotné měny.

3. Propojení s eurozónou a potřeba stability

Přínos jednotné měny roste spolu s rostoucím propojením ekonomiky přistupující země se současnými zeměmi měnové unie. Propojenost české ekonomiky se zeměmi eurozóny charakterizuje Obr. 1, ze kterého vyplývá nejen vysoká, ale i rostoucí propojenost s eurozónou.

Obr. 1: Propojení ČR s eurozónou

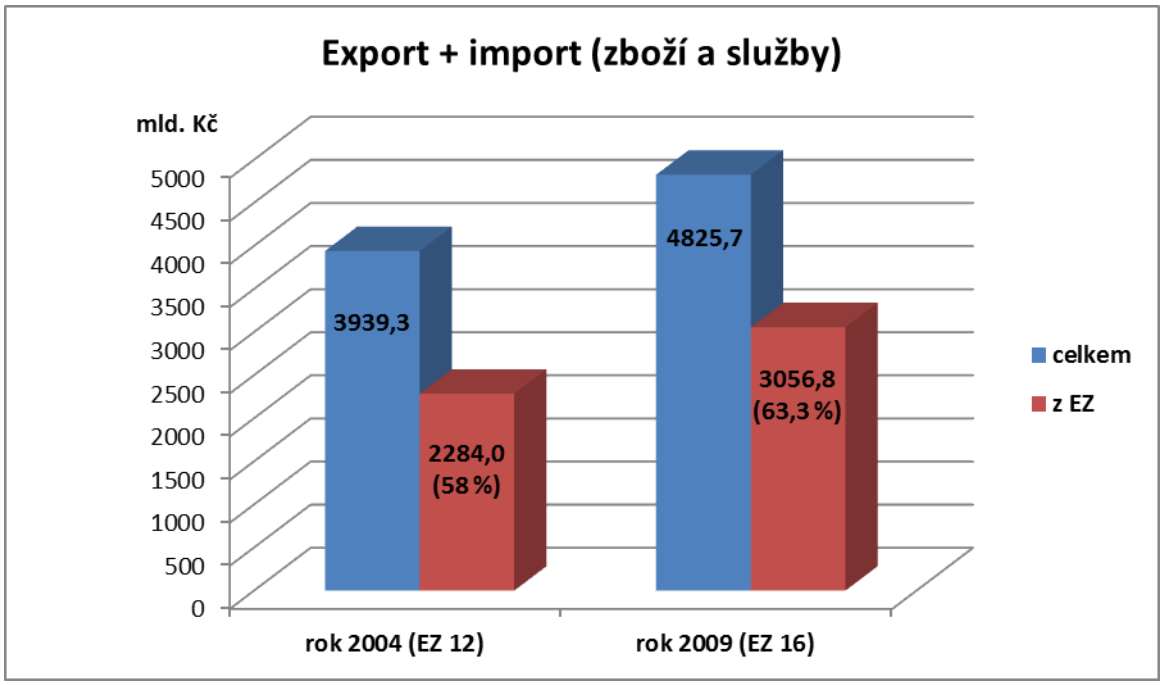

[13] Strauss-Kahn (2008), p. 3-4. Obdobně národní koordinátor zavedení eura v ČR: „Zkrátka díky euru má evropská ekonomika o jeden kardinální problém méně.“ (Lidové noviny – on line, 3. 5. 2010).
[14] Eurobarometer 65, 69, 74. Údaje Eurobarometeru bohužel neposkytují souvislé časové řady o skupinách zemí, jako země s eurem a země bez eura.

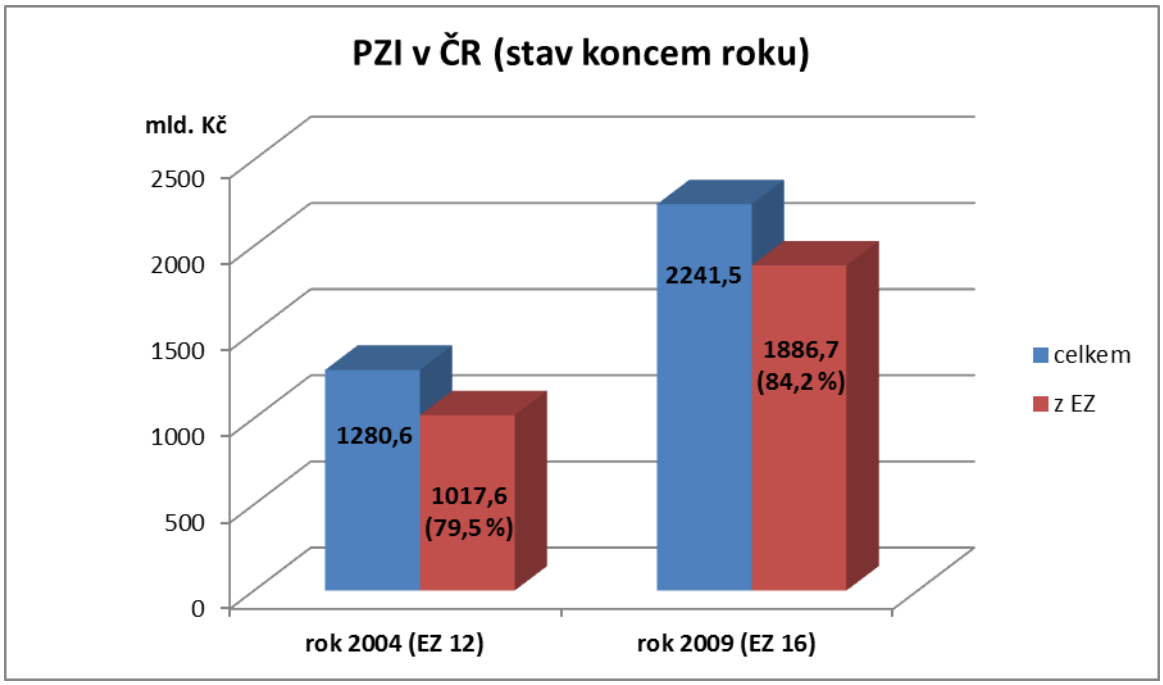

Prameny: http://www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance. Výpočty vlastní.
Pozn.: * komunitární princip. Stav PZI koncem r. 2009 byl vypočten ze stavu koncem r. 2008 připočtením tokových veličin za r. 2009. EZ = eurozóna.

Kromě vysoké propojenosti ČR s ekonomikou eurozóny spočívá přínos jednotné měny ve vytvoření stabilnějšího prostředí, a to v následujících třech směrech.

1. Kurz české koruny vykazuje dlouhodobý trend apreciace vůči euru (Obr. 2), což oslabuje konkurenceschopnost českých exportérů. [15]

Nepříznivé dopady tohoto dlouhodobého trendu nejsou odstraněny dočasnými výkyvy kurzu ve směru jeho depreciace, která krátkodobě stimuluje export. Tuto výhodu národní měny při stimulaci exportu často zdůrazňuje ČNB. Podle M. Singera (tehdejšího viceguvernéra) bylo pro ČR výhodné mít v době globální finanční krize vlastní měnu. Poukazoval na to, že „kurz mohl rozumně oslabit a firmy mohou lépe prosazovat zboží venku.“ Šlo o kurz z jara 2009 na úrovni 28 CZK/EUR, zatímco v případě členství v eurozóně by kurz byl zafixován, podle M. Singera, na úrovni 22,70 CZK/EUR. [16] Podle člena Bankovní rady ČNB V. Tomšíka „průběh krize v ČR nepochybně zmírňuje i náš volně plovoucí kurz. Slabší koruna totiž přece jen působí protisměrně k poklesu zahraniční poptávky ...“. [17]

[15] Zkušenosti exportérů reprezentuje názor největšího českého exportéra, automobilky Škoda Auto v Mladé Boleslavi: „Současná hodnota české koruny není úměrná síle naší ekonomiky. Je tažena vzhůru spekulacemi na finančních trzích. Posilování má na exportéry negativní dopad, v případě Škoda Auto znamená posílení o 1 korunu vůči euru ztrátu kolem jedné miliardy korun.“ (Radek Špicar, Hospodářské noviny 19. 1. 2011).
[16] Singer (2009).
[17] Tomšík (2009).

Obr. 2: Vývoj kurzu CZK/EUR

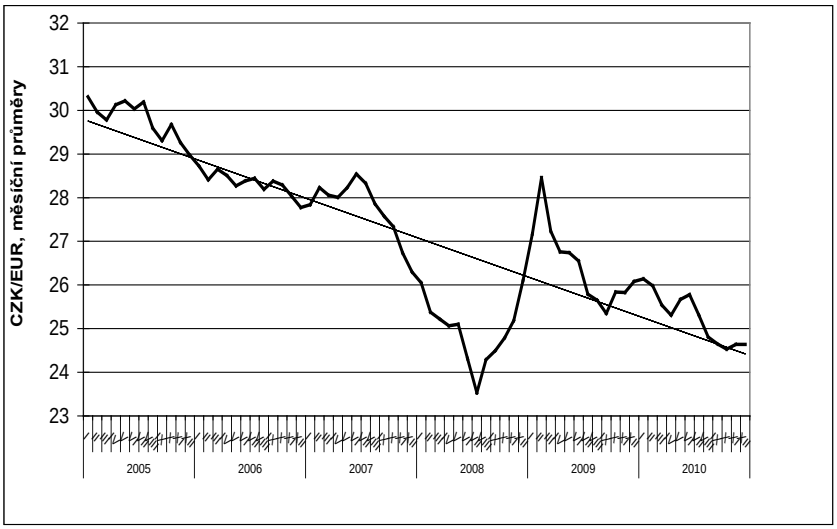

Pramen: http://www.cnb.cz/cs/financni_trhy/devizovy_trh/kurzy_devizoveho_trhu/prumerne_form.jsp

Vlastní zpracování.

2. Destabilizujícím prvkem v ekonomických vztazích je volatilita měnových kurzů. Přinesla česká koruna stabilnější prostředí ve srovnání s hypotetickou situací nahrazení koruny eurem?

V případě české ekonomiky jde o stabilitu:

- kurzu CZK/EUR, který má rozhodující vliv na zahraniční obchod České republiky,
- kurzu USD/EUR, který by se stal rozhodujícím kurzem po vstupu do eurozóny.

V období od poloviny r. 2007 do konce r. 2010 byla pomocí variačního koeficientu (tj. podílu směrodatné odchylky k aritmetickému průměru kurzu) naměřena dvojnásobná volatilita kurzu USD/EUR (7,24 %) ve srovnání s kurzem CZK/EUR (4,34 %). Zahraniční obchod členů eurozóny se třetími zeměmi tudíž podléhal vyšší nestabilitě, než zahraniční obchod České republiky (se samostatnou měnou – korunou) se zeměmi eurozóny. V případě členství v eurozóně by se však vyšší nestabilita kurzu USD/EUR dotkla jen menší části českého zahraničního obchodu (aproximativně zbývající cca 1/3 obchodu mimo eurozónu). V případě existence eura by tudíž naše obchodní vztahy byly stabilnější, než v případě existence koruny.

3. Česká koruna není nijak chráněna proti možné měnové krizi. I při relativně nízké volatilitě kurzu přesto hrozí riziko ztráty důvěry investorů a „útěk“ od koruny, který může přerůst v měnovou krizi. Tato nedůvěra vůči koruně se projevila ve znehodnocení kurzu v období červenec 2008 – únor 2009 ve výši 28,3 % (viz Obr. 2). V případě jednotné měny s výrazným podílem na obratu světového devizového trhu je měnová krize velmi nepravděpodobná.

Závěr

Zavedení eura je v České republice zkomplikováno důsledky hospodářské recese. Navíc ekonomické problémy Řecka, Irska, Portugalska a dalších zemí eurozóny vedly k diskreditaci jednotné měny, přestože tato měna není (v převážné míře) příčinou jejich problémů.

Diskreditace eura nepříznivě ovlivňuje politické klima k zavedení eura. V žádném případě to však neznamená oslabení očekávaných přínosů, plynoucích z nahrazení národní měny eurem. Rostoucí propojenost české ekonomiky s ekonomikou eurozóny a potřeba stabilního kurzu zůstávají hlavním důvodem pro přijetí jednotné měny. Diskuse o jejím zavedení je tudíž stále aktuální.

Literatura:

1. Assessment of the Fulfilment *of the Maastricht Convergence Criteria and the Degree of Economic Alignment of the Czech Republic with the Euro Area* (2010). Government of the Czech Republic and the Czech National Bank. December 2010.
2. Commission of the EC (2010). *Europe 2020. A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth.* 3. 3. 2010.
3. Dědek, O.: Nežalujme euro za cizí selhání. *Ekonom,* 2010, č. 20, s. 44.
4. European Commission (2010). *Convergence Report. December 2010.* Brussels : Commission of the European Communities.
5. Eurobarometer 65, 69, 74. *Public Opinion in the European Union*. 2007, 2008, 2011.
6. Kohout, P.: Portugalsko – příklad nevhodnosti eura. *Ekonom,* 2011, č. 15, s. 45.
7. Singer, M.: Mít korunu je nyní výhodné. *Bankovnictví on line*, č. 11, 2009, 16. 3. 2009, s. 1.
8. Strauss-Kahn, D. (2008). *The Euro at 10: the Next Global Currency?* Speech at the Peterson Institute. October 10, 2008. http://www.imf.org/external/np/speeches/2008/101008.htm
9. Tomšík, V.: Euro by nám v krizi nepomohlo. *Hospodářské noviny,* 25. 8. 2009.

Internetové databáze

- http://www.stem.cz/clanek/2114
- http://www.sanep.cz/sid=35dc1f7ed233b3b41155fa3d15c9081d/pruzkumy/evropska-unie-2
- http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101149s_pm110516.pdf
- http://www.financninoviny.cz/tisk_clanku_view.php?id=638238&BACK=/eu/zpravy/necas-rozhodnuti-o-prijeti-eura-bude-ekonomicke-ne-politicke/638238)
- http://www.financninoviny.cz/zpravy/vyjednat-s-eu-vyjimku-na-euro-by-slo-podle-necase-tezko/561886
- http://www.financninoviny.cz/zpravy/klaus-jmenoval-guvernerem-cnb-miroslava-singera/492769&id_seznam=6372
- http://www.cnb.cz/cs/financni_trhy/devizovy_trh/kurzy_devizoveho_trhu/prumerne_form.jsp
- http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf
- http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/cesko/merkelova-navrhovala-necasovi-aby-ceska-republika-prijala-euro_188415.html

Kontakt

Doc. Ing. Mojmír Helísek, CSc.
Vysoká škola finanční a správní
Estonská 500, 101 00 Praha 10
Česká republika
mojmir.helisek@vsfs.cz